

УДК 378.1::336::351

Кукуюк О.І., аспірантка спеціальності 051 Економіка
Науковий керівник: Вагонова О.Г., д-р. екон. наук, проф. кафедри прикладної економіки, підприємництва та публічного управління
(*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна*)

ВПЛИВ РЕФОРМУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Одним із важливих етапів реформи вищої освіти, що відбувалась на протязі 2018-2019 рр., стала зміна підходу до фінансування закладів вищої освіти. Очікуваний результат – підвищення конкуренції за ресурси. Більше коштів отримували університети, до яких приходили абітурієнти з високими балами, у яких – більший студентський контингент, вищі показники популярності бакалаврських та магістерських програм підготовки. Це принесло певні позитивні результати. Активізувались «конкуренція за абітурієнта» та зусилля, спрямовані на збереження контингенту і розробку привабливих освітніх програм. Але в той же час відбувалося зменшення державного фінансування вищої освіти. Тож впровадження таких фінансових важелів зводить реформування вищої освіти до застосування принципу «виживе, то виживе, а помре – так помре». Відповідно, заклади освіти були змушені розробляти стратегії виживання. Збільшення автономії на фоні фінансової скрути обумовили жорстку економію на навчальному процесі. А головне – недостатні державні освітні інвестиції у людський капітал не забезпечували в майбутньому економічного зростання та стійкого розвитку країни [1].

Чинний Закон України «Про вищу освіту» встановлює декілька джерел фінансування закладів освіти: – для державних закладів вищої освіти: кошти державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством (ст. 71 параграф 1); – для комунальних закладів вищої освіти: кошти місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України та інших джерел, не заборонених законодавством (ст. 71 параграф 4); – приватні заклади вищої освіти: кошти засновників та з інших джерел, не заборонених законодавством (ст. 71 параграф 5); – надання платних послуг фізичним та юридичним особам, як основного статутного виду діяльності, за умови забезпечення належного рівня якості цих послуг (ст. 73 параграф 1).

Держава і в той час не належно фінансувала вищу освіту і наукові дослідження в державних закладах; комунальні заклади, не зважаючи на досягнення фінансової децентралізації, не відчували економічного покращення своєї діяльності; збільшення фінансування приватних закладів забезпечувалося змінами в ціновій політиці.

Але розширився спектр платних послуг, в тому числі і за рахунок перекриття ними «прогалін» у навчальному процесі. «Латання дірок» та переведення академічних заборгованостей студентів у площину реалізації платних послуг навчальними закладами призводить до подальшого зниження якості навчального процесу. Реальні додаткові послуги, як правило, не мали великого попиту внаслідок збідніння суспільства.

Отже, фінансові механізми підтримки вищої освіти, які існували до останнього часу, були неефективними. Залежність фінансування закладів від кількості студентів, формальних показників якості знань, багатовекторна економія на заробітній платі викладачів зміцнювали тенденції імітації освітнього процесу [1].

Сьогоднішня реалізація етапу амбітної реформи вищої школи (зокрема, оптимізація мережі закладів вищої освіти та удосконалення фінансування здобуття вищої освіти) повинна покращити фінансовий стан закладів вищої освіти і, головне, надати можливість в повній мірі реалізувати економічну автономію у відповідності до вимог європейського освітнього середовища.

Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо фінансування здобуття вищої освіти та надання державної цільової підтримки її здобувачам» (прийнято в першому читанні ВР в березні 2024р) передбачає, що жорсткого розділення на «бюджетників» і «контрактників» не буде. Частина студентів надалі навчатиметься безоплатно за державним або регіональним замовленням, яке буде сформовано з урахуванням підтверджених потреб держави. Ще більше студентів навчатиметься за системою співфінансування, коли частину коштів за них сплачуватиме держава у формі державного гранту або пільгового довгострокового кредиту, а інша фінансуватиметься за кошти фізичних (юридичних) осіб. Залишиться також можливість навчатися лише за кошти фізичних та юридичних осіб [2].

Головним нововведенням є система грантової підтримки студентів, яка існуватиме паралельно з так званим державним замовленням. Тобто, зараз держава повністю оплачує навчання 40% студентів, інші 60% навчаються на платних засадах. Також, МОН пропонує збільшити відсоток тих, хто одержує підтримку від держави в тому чи іншому вигляді, до 60% завдяки співфінансуванню, коли на частину навчання дає кошти держава, а решту компенсує сам вступник своїми ресурсами або пільговим кредитом [3]. Обравши державний грант, абітурієнт зможе вступати на обрану спеціальність і в будь-який виш, зокрема приватний. Гранти розподілятимуть за тим самим алгоритмом, за яким нині відбувається широкий конкурс.

Розмір державного гранту буде залежить від результатів зовнішнього оцінювання знань та обраної вступником спеціальності. Відмінні результати ЗНО/НМТ дозволять претендувати на державні гранти, які будуть повністю покривати вартість навчання за спеціальностями, що мають попит на ринку праці. Високі та середні результати ЗНО/НМТ – на його часткове покриття. Іншу частину студент співфінансуватиме за кошти фізичних (юридичних) осіб або матиме можливість отримати пільговий довгостроковий кредит. Передбачено, що державні гранти виплачуватимуть упродовж встановленого терміну навчання і можуть індексувати за рівнем інфляції. Такі зміни розвивають принцип «гроші ходять за студентом», що передбачає фінансування не закладів, а здобувачів освіти. Тому підсилюється роль профорієнтаційної роботи закладу з потенційними абітурієнтами та рівень його конкурентоспроможності на ринку надання освітніх послуг [2].

Таким чином, кардинальна зміна підходів до фінансування закладів вищої освіти, і не тільки через розвиток співфінансування оплати навчання з боку держави та фізичних (юридичних) осіб, має бути одночасна ознакою і інструментом справжнього реформування вищої освіти. Зміна парадигми в вибудовані європейської економічної автономії закладів освіти забезпечить якість освітнього процесу і в цілому виконання місії університету.

Перелік посилань

1. Топалова С. Реформування вищої освіти в Україні: фінансове забезпечення.
URL:

https://lb.ua/blog/svetlana_topalova/415144_reformuvannya_vishchoi_osviti_ukraini.html

2. Уряд погодив законопроект про зміни у фінансуванні здобуття вищої освіти з 2024 року.
URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uryad-pogodiv-zakonoprojekt-pro-zmini-u-finansuvanni-zdobuttya-vishchoi-osviti-z-2024-roku>

3. Капустянська І. Рада схвалила у першому читанні законопроект про зміни у фінансуванні вищої освіти. URL: https://lb.ua/news/2024/03/20/604336_rada_shvalila_pershomu_chitanni.html